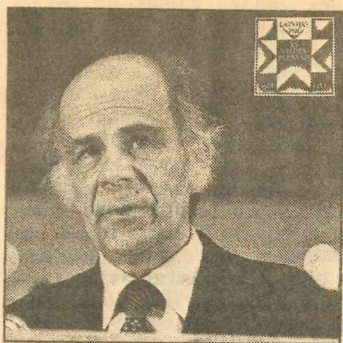

viešiem sešdesmito gadu sākumā. Nobriedusi nepieciešamība revidēt toreiz nostiprināto vie-dokli.

Ko mēs tagad steidzamies apzīmēt par nacionālistisku darbību? Dabisku reakciju uz tehnokrātiskiem projektiem, nacionālās pašcieņas aizstāvēšanu, iestāšanos par nacionālās valodas tiesībām, emocionālu attieksmi pret dzimto dabu... Šāds vērtējums ir gluži nepareizs. Saasināts nacionāls jūtīgums objektīvi izskaidrojams ar mazo nāciju nelielo etnodemogrāfisko potenciālu un satraukumu par tā saglabāšanu strauju sociālu pārvērtību un nemitīgas urbanizācijas laikmetā. Nacionālists nozīmē uzskatu un rīcības noteiktu sistēmu, savas tautas pretstatišanu citām, neiecietību pret tām, mēģinājumu rast sev privilēģijas uz citu rēķina. Pārmetums nacionālismā ir pārāk ass ierocis, tas jālieto uzmanīgi, lai neaizvainotu cilvēkus, neiedzītu viņus opozīcijā.

Es nebūtu noliedzu, ka arī mūsu republikā var būt novirzes no patiesa internacionālisma. Šis novirzes var izpausties nacionālistiskā šaurībā, šovinistiskā augstprātībā, antisemitismā vai arī pseidointernacionālismā. Pseidonacionālisms, pašmāju nihilisms var izpausties, piemēram, kā ierēdnieciska centība apliecināt savu «internacionālismu» tādās formās, kas acīm redzami nodara ļaunumu savai tautai, tās kultūrai.

Pieminot mums visiem svarīgo jēdzienu «internacionālisms», ar nožēlu jākonstatē, ka šis vārds ir devalvējis no pārāk biežas, uz mācīgas lietošanas. Tam būtu jāatdod agrākais spožums. Internacionālisms nozīmē strādnieku un visu progresīvo spēku vienotību, šķirisku solidaritāti. Vienlaikus tas sevī ietver augstas morāli ētiskas normas nāciju savstarpējās attiecībās, paredz augstu garīgo kultūru.

AUGUSTS MILTS,
LVU docents,
filozofijas zinātņu kandidāts

Filozofiskās kultūras attīstība Latvijā

Pašlaik mēs tuvojamies kardīnālam pasaules stratēģijas pārkārtojumam. Svarīga vieta te ir humanitāro zinātņu sava veida renesanses nepieciešamībai, cilvēka problēmu fundamentāliem pētījumiem, filozofijas kultūras, ētikas un estētikas attīstībai.

Nereti dzirdami pārmetumi, ka filozofija ir tālu no savas pilnības, ka tai ne vienmēr bijusi progresīva nozīme kultūras attīstībā, gara spraiguma radīšanā, pasaules pārveidošanā. Jāņem vērā tās attīstības vēsture. Ar 1930. gadu no filozofijas vadības tiek atstādināti tādi izcili domātāji kā A. Deborins, Jānis Stienis (1899.—1937.) — Staļina konsultants filozofijas jautājumos (līdz 1928. g.). Nāca otrā filozofu paaudze ar zemāku izglītības līmeni, svešvalodu neprātēji, ar primitīvāku pasaules izpratni. Faktiski sākās vulgārā materiā-

lisma ziedu laiki. Pazūd no filozofijas cilvēka, ģimenes problēma, tiek atbalstīta bezpriekšmetiska Rietumu filozofijas kritika. Sākot ar 1947. gadu, A. Zdanovs cenšas no filozofijas vēstures izskaust ideālismu. No vulgārā materiālisma pozīcijām tiek kritizēta ģenētika, kibernetika. Līdz 1956. gadam faktiski neizvērsās pētījumi ētikā, estētikā, socioloģijā.

Scientiski izprastā filozofija nerod pieeju cilvēku sirdim. Filozofija nav tikai zinātne par dabas, sabiedrības un domāšanas likumsakarībām. Tā ir arī māksla, tā palīdz apjēgt cilvēka misiju zemes virsū. To izpratuši daudzi Rietumu filozofi un rakstnieki. Scientistiskais, vulgāri, šauri praktiskais, lietīši politizētais virziens filozofijā vēl nav izskausts. Tas saglabājas arī zinātniskā ateisma kursā. Vairāki zinātniskā ateisma pasniedzēji paši atzīst, ka lietderīgāk zinātniskā ateisma kursa vietā augstskolās būtu ieviest kultūras vēsturi, akcentējot kultūras attīstības jautājumus Latvijā. Zinātniskā ateisma jautājumus organiski iekļaut filozofijas kursā.

Neapmierina arī mācību grāmatas. Nepieciešams atcelt aizliegumu izdot vietējo autoru sastādītas mācību grāmatas nacionālajās republikās, neapmierināties tikai ar tulkotajām.

Universitātē 1966. gadā nodibināja filozofijas nodaļu. To beiguši ap 400 filozofu. Ar Imanta Ziedoņa un citu rakstnieku palīdzību izdevās 1987. gadā atjaunot uz trim gadiem pārtraukto filozofu uzņemšanu. Pašlaik mēs vienīgie Padomju Savienībā strādājam pēc eksperimentālās programmas, pēc kuras tiek gatavoti arī mācību spēki vidējām mācību iestādēm, lai profesionāli varētu pasniegt sabiedrības mācību, ētiku, estētiķu, kultūras vēsturi, veikt socioloģiskos pētījumus.

Ir nobriedusi nepieciešamība republikā izdot filozofiskās un sabiedriskās domas žurnālu, ko sākotnēji varētu veidot kā gadagrāmatu. Lietuvā lietuviešu valodā iznāk trīs filozofiskie žurnāli un gadagrāmatas («Filozofiskais mēnešraksts», «Laiks un idejas», «Ētikas etiķes»).

Daudz tika runāts par nacionālo jautājumu. Vēl aizvien Latvijas vēsture un Latvijas literatūras vēsture ir Vidzemes un Kurzemes vēsture. Nav latgaliešu literārās tradīcijas gramatikas. Nepieciešams pētīt dažādus noziedzības veidus, prostitūciju, narkomāniju, analizējot arī likumpārkāpēja tautību, noskaidrojot, cik ilgi attiecīgie cilvēki dzīvo noteiktā dzīves vietā. Gruzijā tādi pētījumi tiek veikti prostitūcijas problēmu risinājumā. Mēs nedrīkstam palikt vienaldzīgi pret to, kāpēc Padomju Savienībā augstākais pašnāvnieku īpatsvars ir tieši mūsu republikā.

Demokrātija paplašina un padziļina uzticību cilvēkiem. Tas sakāms arī par specifiskām bibliotēkām. Vēlams šos materiālus padarīt pieejamus plašam lasītāju lokam, un būtu kauns, ja mūsu republika salīdzinājumā ar citām republikām, pat ar Ļeņina bibliotēku Maskavā, paliktu vispiesardzīgākā.

Atbalstāma ir profesora Lazovska doma, ka veselība un izglītība ir tās sfēras, kam ir prioritātes nozīme pār visām citām sfērām. Daudz varam mācīties no Japānas, kur tik augsti attīstītā industriālā valstī, ar tik lielu iedzīvotāju skaitu un mazu platību ir vismazākā bērnu mirstība pasaulē, kur tiek audzināta atbildība nākamā paaudzē priekšā. Mums visur jāmeklē iespējas mācīties no pasaules labākās pieredzes. Ja mēs nepanāksim to, ka visradošākie cilvēki būs nodarbināti bērnu un jauniešu izglītošanā un audzināšanā, tad mūsu nākotne būs apdraudēta. Ja personība neveidojas kā radoša būtne, ja netiek veidots kompetents un kvalitatīvs darba veicējs, tad morāle tiek maitā-

ta darba sfērā, tad ik uz soļa jāizšķiež milzīga enerģija pār-audzinašanai, personības laušanai, kas prasa vismaz deviņreiz vairāk pūļu nekā audzināšana.

Līdzšinējā izglītošana galvenokārt ir kreisās smadzeņu puslodes attīstīšana ar viennozīmīgu pieeju, analīzes spējam, sakārtoību. Labo smadzeņu puslodi vislabāk attīsta māksla — ar tēlainību, daudznozīmīgu atvērtību tālākajai attīstībai.

Sociālisma likteni, atbalsi pasaules sabiedriskajā domā izšķir tas, cik veiksmīgi mēs spēsim pāriet no birokrātiskā sociālisma uz humāno, cik spēsim attīrīt morāli. Bet, lai attīrītu morāli, ir jāattīra gaiss, ūdeņi, ražošanas no nekvālitatīvas produkcijas, no slaištiem. Idejiskums jāsaista ar godīgumu, politika ar morāli.

*lit. un Moulas
(1988. jūl.)*